

NÁVRAT DOMŮ

Ve své žádosti, kterou Jireček podal bulharské vládě, aby jej propustila ze svých služeb, uváděl jako hlavní důvod „povinnosti, které má každý vlastenec k své vlastní vlasti“ Dobře víme, že Jireček podporoval panovníka, že byl takřikajíc oficiálním mužem. Kníže Battenberg viděl v Jirečkovi schopného, oddaného, svědomitého a spolehlivého člověka, proto se jej snažil ještě v Bulharsku udržet. Jirečkova odchodu z Bulharska litovali především jeho přátelé a bulharská odborná a širší veřejnost. M. Drinov mu z Charkova psal, že jeho zpráva, že opouští Bulharsko, byla pro něho velkou ranou: „Stačí, když Vám řeknu, že jsem začal vážně přemýšlet o přestěhování do Sofie a tam s p o l u s V á m i začít již pracovat na vytvoření důstojného chrámu věd pod Vitošou, kde je čas myslet na něco podobného.“¹ Městská rada v Slivenu předala Jirečkovi při příležitosti návštěvy města dne 12. června 1884 slavnostní adresu, v níž se mimo jiné píše: „Město Vám vyjadřuje nejhlubší uznání za vysoké zásluhy, které jste prokázal naší vlasti svými neúnavnými pracemi o bulharské historiografii [.] Jsme smutní, že opouštíte naši vlast, které jste dosud sloužil jako její opravdový syn a která měla ve Vaší osobě svého nejenergičtějšího pracovníka, na druhé straně se však utěšujeme nadějí, že i Vy u stříbropěnné Vltavy nezapomenete na naši vlast a že v pohodlí a za prostředky, které Vám poskytuje společnost a pokrok, budete nadále obšťastňovat naši literaturu svými vědeckými pracemi, které pro nás a naše potomky budou nejtrvalejším památníkem z kovu.“² Jireček však po zprávě o jmenování profesorem na pražské české univerzitě spěchal do vlasti. Jak jsme již řekli, dne 13. září 1884 se rozloučil s hlavním městem Bulharského knížectví a již 17. září 1884 byl v Praze. Zde se podle bulharské průpovědi zpočátku ocitl jako „kachna v mlze“, než se orientoval v pražském prostředí a v pražské atmosféře.

Jirečkův návrat domů, do vlasti, byl motivován v jeho konečném rozhodnutí také některými dalšími okolnostmi. K nim patřila bezesporu neklidná vnitropolitická situace v Bulharsku, zejména neklid ve Východní

¹ *Iz archíva na Konstantin Ireček, II, 220.*

² *Tamtéž, 123.*

Rumelii, nespokojenost bulharského lidu s knížetem Alexandrem i neurovanané vztahy mezi Srbskem a Bulharskem. Počátkem října 1883 mu například psal z Plovdivu M. Iv. Madžarov: „Nic dobrého nás nečeká. — Zde v Plovdivu se čas od času objevují bouře, ne však tak velké jako v Knížectví. A víte proč? Protože ustupujeme a máme strach z tureckého vměšování. Máme však strany, které se vzájemně pronásledují.“³ Také jeho přítel G. N. Zlatarski psal Jirečkovi už do Prahy koncem října 1884, že „politické vášně již dosáhly svého vrcholu“.⁴

V polovině 80. let minulého století, kdy se Jireček vrátil do Prahy, byla také v Čechách situace značně neklidná. Aspoň tak si ji Jireček určitě nepředstavoval. Těšil se na českou univerzitu, domníval se, že se zbaví všech hádek, třenic, rivality, útoků a intrik. Nedovedl dost dobře pochopit nejen osobní a skupinové zájmy, nýbrž ani zájmy třídní, spolkové, stranické a společenské. Ve srovnání s Bulharskem se mu však zdála situace v Praze nesrovnatelně klidnější. „Zde pracovitost (rabotnostta) jde zcela jinak než v Sofii. Mám více chuti, více klidu, všichni lidé pracují a tak i čas má větší cenu,“ svěřoval se svému příteli G. Zlatarskému v jednom z prvních dopisů z Prahy.⁵

Jireček přišel do Prahy jakoby z jiného světa. Ze světa orientálního, často značně primitivního, dohánějícího „vzdělaný západ“. A co do mentality zcela odlišného od toho, jaký byl v Evropě. Víze kariéry univerzitního profesora na české univerzitě zpočátku zastřela Jirečkovi všechny ostatní rozpory. Jenže skutečnost byla tvrdá a neúprosná. Nejvíce byl překvapen a roztrpčen neklidem v univerzitních kruzích. Jestliže se za dob prvního Jirečkova působení na univerzitě v 70. letech vedly boje mezi Němci a Čechy, pak podle Jirečka i samostatná česká univerzita zdědila „všechny špatné stránky prvotní společné univerzity“. Místo sporů o vědecké pravdy vedly se diskuse a ostré polemiky mezi příslušníky jednotlivých politických stran. Již první zasedání sboru filozofické fakulty, kterého se Jireček zúčastnil, zapůsobilo na něj zdrcujícím dojmem. „Osobní spory a malicherné polemiky“ brzy mu Prahu znechutily. Domníval se poněkud idealisticky, že v Praze bude moci jen vědecky pracovat a vést jen vědecké diskuse. V tomto viru osobních, soukromých i veřejných polemik se přirozeně nemohl dost dobře vyznat.⁶

Hlavní spor, který se v době Jirečkova příchodu do Prahy v polovině osmdesátých let vedl, byl spor o pravost Rukopisu královédvorského a zelenohorského. Jireček se o RKZ otevřeně nevyslovil; pravděpodobně proto, že se diskusí kolem Rukopisů velmi aktivně zúčastnil jeho otec Josef

³ Tamtéž, 211.

⁴ Tamtéž, I, 258.

⁵ Tamtéž, 257.

⁶ K. Jireček se zvláštní zálibou sbíral polemické články, brožurky a jiné materiály, které v jeho knihovně tvořily část *Mirabilia Pragensia*. V ní pak měly své místo *Deliciae philologorum Pragensis*.

Jireček. Z toho, co jsme však řekli o Verkovičových literárních mystifikacích, je zřejmé, že nevěřil v jejich pravost. Jirečka znepokojovalo zřejmě to, že se podle jeho názoru o „vyřešené“ vědecké otázce vedou spory, zatímco by se měly řešit mnohem důležitější věci. Proto psal v květnu 1886 M. Drinovovi: „U nás lidé, protože — zdá se — ‚vyčerpali‘ všechny ostatní vědecké otázky, pustili se znovu do ubohého Královédvorského rukopisu.“ Jireček ani na přímé otázky St. Panaretova a I. Šišmanova, jaký je jeho názor o „této pichlavé otázce“, tj. o Rukopisech, neodpověděl. Panaretov např. četl Gebauerovo a Masarykovo vystoupení proti pravosti Rukopisů v Jagicově Archiv für slawische Philologie a litoval, že „vy, naši bratři Češi, ztrácíte jednu z nejcennějších věcí, na kterou jste mohli být hrdí“. A Šišmanov se již koncem století Jirečka tázal, zda už bude konec tomuto sporu, když bylo v Listech filologických uveřejněno, že autorem písní RKZ je Václav Hanka.⁷

Bylo v povaze K. Jirečka, že se nechtěl zaplétat do žádných sporů, že volil raději klid pro svou vědeckou práci. Jestliže se v době svého pobytu v Bulharsku uzavíral často před lidmi, chtěl-li něco napsat, pak v tomto způsobu úniku od věcí veřejných pokračoval také v Praze. Sám přiznává, že v Praze musel „dbáti bezohledně jen o své plány a práce“.

Život a poměry v Praze se Jirečkovi brzy značně znelíbily. Chtěl se dostat někam pryč mimo Prahu, třeba do ciziny. Sám prý dokonce začal v této záležitosti vyjednávat.

V době jeho druhého působení na pražské univerzitě došlo k některým důležitým změnám v Bulharsku. Válka srbsko-bulharská skončila pro Bulhary úspěšně, došlo ke sjednocení Knížectví s Východní Rumélií. Sofie byla prohlášena hlavním městem celého Bulharska. Plány, které Jireček vypracoval k založení první bulharské vysoké školy, se postupně začaly realizovat. Na zasedání Národního shromáždění v roce 1888 byl schválen zákon o otevření vyššího učiliště v Sofii. Do té doby existoval v Sofii pouze tzv. vyšší pedagogický kurs, „z jehož larvy“, jak psal Jirečkovi A. Teodorov-Balan, „se měla rozvinout první bulharská fakulta a později i univerzita“.

Od 1. ledna 1889 byla otevřena „vyšší škola“. Bulhaři si však uvědomovali, že mají nedostatek vyškolených kádrů. Zejména historicko-filologické oddělení, které bylo otevřeno jako první, pocíťovalo nedostatek odpovídajícího personálu. Proto nebylo divu, že se Bulhaři obrátili na K. Jirečka s dotazem, zda by se nechtěl vrátit do Bulharska jako profesor budované univerzity. Koncem roku 1888 psal Jirečkovi N. Lazarov; „Máte mezi naší inteligencí největší autoritu, a proto jak ministr, tak také mnozí další jsou toho názoru, že Vy byste byl ohniskem, kolem něhož se budou moci soustředit síly naší inteligence a zejména budoucí univerzity.“ Lazarovova nabídka vycházela především z toho, že Jireček dobře Bulharsko

⁷ *Iz archiva na Konstantin Jireček, I, 281, 288, 353.*

znal, znal jeho dějiny, mravy a obyčeje, že tam prožil téměř celých pět let života. Nabídka byla Jirečkovi vyslovena Lazarovem jménem „řady přátel a jménem ministrovým“: „Nepovažoval byste za možné a vhodné, při všech přednostech, které máte ve své vlasti ve všech směrech, přijet a zasvětit se Bulharsku? Ministr je ochoten přistoupit na všechny Vaše výhody, jestliže budete chtít působit jako profesor dějin na naší vyšší škole.“

Potíže, které byly spjaty s otevřením pedagogického kursu jako zárodku budoucí vyšší školy a univerzity, Jireček dobře chápal. Zároveň však již v roce 1883 uznával nezbytnost založení bulharské univerzity. Malé univerzity existovaly v řadě balkánských měst — v Athénách, na ostrově Korfu, v Záhřebu, v Bělehradě, Bukurešti, v Jassech, Jireček správně požadoval, aby podobné vysoké učení bylo založeno také v Bulharsku. Na otázku povolávání cizích odborníků se však díval dosti skepticky, vycházející zřejmě ze svých zkušeností. Především se obával, že cizinci nedávají žádnou záruku, že dokonale zvládnou jazyk, a hlavně že nebudou moci pochopit potřeby nového státu. Jireček viděl i další nebezpečí, totiž to, že každý cizinec přijatý do bulharských služeb, zvláště v různých technických a výzkumných komisích, „bude hledět hájit zájmy svého domácího průmyslu a jeho vývoz“ a radil: Proto hleďte pozorněji vychovávat s v o j e domácí odborníky, kteří se na všechno budou dívat bulharskýma očima.“ Předvídal rovněž, že v Bulharsku nepůjde výchova kádrů tak snadno, tím spíše, že v zemi zatím neexistuje „dostatečná možnost jejich plného ocenění“.

Poměry v Praze však nutily Jirečka nabídku bulharské strany neodmítnat. Proto odpověděl dosti vyhybavě: „Dnes Vám ještě nemohou dát jakoukoli kladnou odpověď. Důvodů je pro to mnoho. Znáám Bulharsko, jaké bylo v letech 1879—1884; události v letech 1884—1889, tedy za pět let, musely změnit stát a společnost dosti značně. Všechno to se musí vidět vlastním očima. Proto musíme odložit otázku, dokud nebudu moci přijet po nové železnici jednou zase do Vašich míst.“⁸

K vyhybavé odpovědi na nabídku bulharské strany nutily Jirečka zřejmě také jiné okolnosti. Od A. Teodorova-Balana věděl, že ministerstvo „značně lhostejně jedná se svou univerzitou; podstatné otázky, které se mu předkládají i několikrát, odkládá s bezpříkladným klidem“ Také vnitropolitická situace nebyla v té době v Bulharsku nijak růžová. Po zkušenostech s knížetem A. Battenbergem se Jireček nechtěl znovu dostat do ostrých konfliktů jednotlivých politických stran, které pokračovaly i po nástupu Ferdinanda Koburka. „Situaci v zemi lze stále ještě považovat za nenormální,“ sděloval Jirečkovi v září 1888 St. Panaretov. O špatných vyhlídkách k jakékoli vědecké nebo literární činnosti mu psal G. Zlatarski: „I kdybys chtěl pracovat, u nás nemůžeš, dokonce ze všech stran ti kladou

⁸ Tamtéž, II, 252, 292, 295, 294.

překážky. Jsem rád, že jsi po této stránce spokojený a že můžeš klidně pracovat.“⁹

Svou nabídku, aby Jireček nastoupil do bulharských školských služeb v nově budované univerzitě, opakovali Bulhaři rovněž později, totiž v devadesátých letech, když už byl Jireček profesorem vídeňské univerzity. Jireček však žádnou nabídku nepřijal.

Po Jirečkově návratu z Bulharska do vlasti došlo v bývalé hostitelské zemi i na Balkáně vůbec k několika důležitým událostem. Především to byla srbsko-bulharská válka a pak připojení Východní Rumelie k Bulharskému knížectví. Jireček sledoval s nevšedním zájmem nejen odbornou literaturu o Balkánu, nýbrž také politické pohyby a zvraty, k nimž v této části jihovýchodní Evropy docházelo. Zvláště si cenil, že ke sjednocení došlo bez použití zbraní, že bylo perfektně připraveno. O událostech kolem sjednocení věděl jak z tisku, tak také především od českých učitelů v Plovdivu, kteří mu podali první telegrafickou zprávu již 19. září 1885. Celá Evropa znovu začala mluvit o Bulharsku. Jireček byl opět středem zájmu. Drinovovi psal, že „ze všech stran chtějí po mně informace a články.“¹⁰

Jireček dovedl zhodnotit situaci z hlediska diplomatického i šířeji balkánského. Kritizoval např. oběžník, který zaslal kníže všem revolučním silám v Plovdivu, viděl postavení Turecka, které nebylo na podobnou akci Bulharů připraveno, neušly jeho pozornosti ani nepokoje v Albánii a „vrnění“ v Makedonii a na Krétě. Na základě zpráv z tisku a od přátel z Bulharska, zejména z Plovdivu, napsal hned do pražského listu Politik, v němž „popsal tak věrně a názorně [...] situaci v Bulharsku“ — jak mu psal v polovině října 1885 G. Načovič. Možný neúspěch sjednocení viděl Jireček v uvedeném článku v tom, že autorům plovdivské revoluce, kteří původně neměli vůbec na mysli otázku sjednocení, nýbrž pouze svržení existujícího ministerstva, chyběl dobře promyšlený plán. Marinu Drinovovi psal v říjnu 1885, že touží si s ním pohovořit o bulharských záležitostech. A třebaže plovdivské povstání (Jireček a někteří Bulhaři je nazývají revolucí) skončilo úspěšně a bez krveprolití, Jirečkovi se situace nelíbila. A to právě proto, že jí chyběl plán. Srovnával bulharskou otázku se sjednocením Itálie a docházel k závěru, že Itálie mohla dosáhnout úspěchu proto, že měla dlouholetý a přesný plán, že si připravila dobrý „diplomatischer Hintergrund“, podporu Francie, Anglie a Pruska. V případě Bulharska viděl, že z velmocí ani Rusko, které mělo největší právo zasáhnout, tak neučinilo. Hledalo se mírové vyřešení na základě Berlínské smlouvy z roku 1878. Jenže tentokrát vstoupily do hry Řecko a Srbsko, na scéně se objevila Černá Hora a Albánie. Proto Jireček nevěřil v úplné sjednocení Bulharska. Podle něho nejjednodušší by bylo povýšení auto-

⁹ Tamtéž, I, 290, 291.

¹⁰ Tamtéž, 267.

nomní provincie Východní Rumelie na knížectví, čímž by se z právního hlediska vyrovnal existující rozdíl obou částí Bulharska. Jako vzor uváděl podobné sjednocení Moldavska a Valašska v roce 1858. Ale viděl rovněž druhou variantu řešení — a tou byla válka. Ovšem za účasti Ruska. Jinak by taková akce byla „velmi riskantní“.¹¹ V tzv. plovdivské revoluci spatřoval jednu z akcí k řešení východní otázky. Nevěřil však, že vláda P. Karavelova přistoupí na status quo ante. „Chtěl jsem napsat článek o Organickém statutu a o jeho změnách,“ psal Jireček počátkem listopadu 1885 G. Načovičovi, „a také další věci, ale zatím jsem vše odložil. Někteří moji přátelé očekávají příští jaro ještě větší otřesy des Weltfriedens.“¹²

A vskutku. Nikoli na jaře, ale několik dnů později srbský král Milan vtrhl do Bulharského knížectví. Sbrské vojsko bylo však brzy poraženo. Diplomatičké předpoklady, že Srbové bleskově vstoupí do Sofie, nevyšly. Naopak. Jestliže nedlouho předtím francouzské a německé časopisy psaly, že bulharské vojsko je ozbrojenou tlupou nevojenských lidí, které je možno rozehnat několika koulemi, pak nyní dokonce vídeňský tisk uznal bulharské úspěchy. Zraky Evropy se opět upřely k Bulharsku. Také Jireček sledoval vojenské operace s největší pozorností už proto, že bojové pole velmi dobře znal z autopsie: Slivnica, Dragoman, Caribrod, Piroť. Veškeré informace sbíral z německého tisku; ten přinášel z bojiště obširné zprávy. Jireček těžce nesl, že někteří jeho známí ve srážkách se srbským vojskem padli. Jeho přítel G. Zlatarski byl rovněž vojákem a bojoval proti Srbům. Dne 1. ledna 1886 psal Jireček K. Stoilovovi: „Můžete si představit, s jakou pozorností jsem sledoval a ještě sleduji bulharské záležitosti, zejména poslední válku, tím více, že místa, tedy Caribrodský, Trnský a Izvorský okres tak dobře znám. Čtu noviny, čtu telegramy, ale stále jsem dychtiv znát mnoho, mnoho podrobností.“ V podobném duchu psal také G. Zlatarskému, že jeho zvědavost je velká, že má mnoho otázek týkajících se srbského tažení do Bulharska. Sděloval mu rovněž, že s radostí čte švýcarské a italské noviny, v nichž se píše o Bulharsku zcela jinak, totiž tak, že již stojí na vlastních nohách, a že ukázalo svůj um a svou sílu.

Jireček měl smysl pro objektivní posouzení situace. Jako historik dovedl zhodnotit všechno pro i proti a dospět k objektivnímu závěru. O porážce Srbů psal již koncem listopadu 1885 G. Načovičovi: „Na Dragomanské rovině byl poražen nejen král Milan a jeho vláda, nýbrž i srbský chauvinisme, který nedávno našel dokonce půl miliónu Srbů v Bulharsku — celé Vidinsko, Sofijsko a Kjustendilsko jsou prý obydleny čistými Srby (kteří čekali pouze na osvobození)! Podle některých zpráv obsazení Vidinu a Sofie (až do Samokovu a Vakarelu) bylo cílem této války

¹¹ Tamtéž, II, 232.

¹² Tamtéž, I, 272.

úplně odříznutí Bulharska od Makedonie. Říká se, že hlavní podnět dostal Milan a Garašin od Maďarů.“¹³

Mnozí v Sofii spojovali Jirečkův odjezd z Bulharska s tím, že se chce oženit s Klotyldou Cvetišícovou.¹⁴ Skutečně téhož roku K. Cvetišícová rovněž odjela ze Sofie, ke sňatku však nedošlo. Důvody neznáme. Rozhodně však to nejsou pouze ty, které uváděl K. Jireček ve svém deníku již v říjnu 1880, když se vracel z Prahy do Bulharska: „A ženit se nebudu před 1884. I ta věc je těžká, pro Bulharsko potřeboval bych dame du monde, aby něco představovala, a v Praze by taková dáma — v našich těsných zvláštních poměrech smutně naříkala! Tedy zase kupředu, vers la destinée inconnue, jako vždy. Moji kolegové (Rezek . . . atd.) sedí v teplých místech, patres familiae, a já, pln skvělé gloire, pluji ve větru, sám nevím kam.“¹⁵ Po čtrnácti měsících psal Jireček Zlatarskému, že kdyby byl odjel ze Sofie o čtrnáct dnů dříve, „nestal by se téměř v posledním okamžiku obětí své jehněčí dobrodušnosti. Sláva bohu, že jsem tak rychle a snadno dostal svou hlavu z provazu!“¹⁶

Když se Konstantin Jireček, doma obvykle nazývaný Kosta, vrátil do Prahy, dvě z jeho tří sester — Ludmila a Helena — již nežily. Uvítala ho pouze nejmladší sestra Svatava. Otec J. Jireček neúnavně psal jazykovědné, literárně historické, starožitnické i národopisné rozpravy a v 80. letech znovu hájil Rukopisy proti nové vědecké generaci (Gebauer, Goll, Masaryk aj.), která prokazovala falsifikaci Rukopisů.

V prvních třech letech působení Konstantina Jirečka na pražské univerzitě jeho otec znovu hájil pravost RKZ, za což se dočkal mnoha nevybíravých útoků. Vedle českých odpůrců vystupovali proti němu také jeho bývalí vídeňští nepřátelé. Dlouholetý boj se svými odpruci a především polemiky o Rukopisy způsobily, že Josef Jireček onemocněl a po dvouletém upoutání na lůžko zemřel 25. listopadu 1888. V posledních letech jeho života o něj pečoval spolu s matkou syn Konstantin a dcera Svatava.

Po návratu z Bulharska se K. Jireček usadil nejprve v Černé ulici na Novém Městě. Nesvědčilo to však jeho zdraví. Také čilý stavební ruch jej rušil při práci. Proto se přestěhoval do Vlčkovy vily Osvěta na Vinohradech, aby byl daleko od středu města.

O prázdninách a svátcích hodně cestoval. Procestoval Itálii, Švýcarsko, Alpy, Francii, několikrát navštívil dubrovnické a benátské archivy, cestoval po Bosně i Srbsku.

Koncem září 1889 nastoupil Jireček na místo děkana filozofické fakulty pražské české univerzity. „Děkanát mi odnímá mnoho času, ačkoli nepří-

¹³ Tamtéž, 273–274.

¹⁴ Jireček se tajně zasnoubil s K. Cvetišícovou, Charvátkou, která byla od 1. září 1880 profesorkou Sofijského dívčího gymnázia a od 1. ledna 1881 jeho ředitelkou.

¹⁵ Jireček, K., *Bálgarski dnevnik*, I, 1930, 256.

¹⁶ *Iz archiva na Konstantin Jireček*, I, 278.

jemností s ním není; duchové jsou nyní daleko klidnější než první.“¹⁷ „Neklidnými duchy“ nazýval K. Jireček boje o Rukopisy, jež pak vyvrcholily po Gebauerově stati *Potřeba dalších zkoušek RKZ*, která vyšla v Athenaeu 1886. Výsledky bojů o Rukopisy byly vydány souhrnně v Jagiákově *Archiv für slavische Philologie* 1888. Jan Gebauer o nich pojednal v témže roce (1888) také česky ve stati *Poučení o padělaných rukopisech Královédvorském a Zelenohorském*. Tím se skutečně situace uklidnila a polemiky ustaly. Jinak se Jireček účastnil společenského a veřejného života málo. Byl pouze členem výboru historického spolku. Ze své vinohradské vily, kterou označil za poloviční venkov, zajížděl do Prahy velmi zřídka. Proto psal svému strýci Hermenegildovi: „O zdejších věcech a lidech vím málo, poněvadž se zřídka zdržuji dole v Praze. Dnes tam mají zase volby.“¹⁸

V listopadu 1889 byl Jireček zvolen členem Jihoslovanské akademie věd a umění v Záhřebu. V té době byl dosti zaměstnán přípravou přednášek a německého vydání svých *Cest po Bulharsku* i spoluprací na *Slovníku naučném*, o kterou ho požádal T. G. Masaryk již počátkem roku 1887. V roce 1888 byla v uvedeném encyklopedickém slovníku vytištěna následující hesla, která zpracoval K. Jireček: Albánie, Alexandr Battenberský, Jan (Ivan) Alexandr car, Alusian, Asenovci, Athos. Jak je patrné, hesla se netýkala jen bulharských dějin, nýbrž také dějin albánských a řeckých.

Jireček byl T. G. Masarykem rovněž vyzván, aby sepsal pro *Ottův Slovník naučný* také hlavní článek *Bulharsko*. Od roku 1888, kdy uveřejnil v něm hesla k písmenu A, o nichž jsme se výše zmínili, Jireček zpracoval ještě mnoho hesel, která se převážně týkají Balkánského poloostrova. Z nich mnohá jsou hesla souborná, např. Balkán, Bosna, Bulharsko, dějiny byzantského císařství, Černá Hora, Dardanely, Dubrovnik, Fanarioté, Charvátsko, Ilyrové, Makedonie aj., nebo hesla bio-bibliografická o některých literárně kulturních osobnostech (Čengić, Držić, Dučić, Dukas aj.) balkánských národů. Jireček spolupracoval rovněž na *Brockhausově slovníku*, v němž vyšla jeho hesla týkající se zemí a národů Balkánského poloostrova a jejich dějin.

V roce 1888 byla, jak známo, založena stavitelem Josefem Hlávkou Česká akademie věd a umění Františka Josefa I. Hlávka již v roce 1877 požádal českého právníka prof. dr. Karla Habětínka (Habietinek), který byl členem Hohenwartova ministerstva, aby vypracoval návrh a program Akademie. J. Hlávka, který věnoval 200 000 zlatých jako základ fondu pro zřízení České akademie věd a umění, se stal jejím předsedou. Jireček jej v dopise svému strýci Hermenegildovi Jirečkovi označil za „anonymního dárce“, který „vědám pranic nerozumí, neumí k tomu ani česky a vážne

¹⁷ *Vzájemná korespondence J. Konstantína Jirečka a Hermenegilda Jirečka*, 99.

¹⁸ *Tamtéž*, 98.

svéhlavě v maličkostech“.¹⁹ Jireček, který byl rád, „že s tím nemá nic co dělat“, napsal na Vlčkovu přání do Osvěty článek o naučných akademiích.²⁰ Bylo to „slovo k časové otázce“, neboť se v Čechách slovo akademie skloňovalo ve všech pádech. Ve svém článku informoval o rozvoji a formách vědeckých akademií, jejichž „zlatým věkem“ je osmnácté století, podal přehled těchto institucí u Italů, Francouzů, Španělů, Angličanů, Rusů, Američanů, Němců a dalších národů. Stručně se zmínil o nejstarší vědecké společnosti v Rakousku, již byla Královská česká společnost nauk v Praze (od r. 1771), a o císařské akademii ve Vídni. Charakterizoval velmi zasvěceně „národní akademie menších národů východní a jihovýchodní Evropy, založené v našem století“ (maďarskou, chorvátskou, polskou, rumunskou, srbskou a řeckou).

K historickému a geografickému výkladu pak připojil ještě některé podstatné poznámky o charakteru akademií a jejich současném stavu. Především zdůraznil, že vedle starých královských a císařských akademií vznikají národní akademie, které jsou vyvrcholením vlasteneckého úsilí o rozvoj národní historie, jazyka a literatury, zejména národů jihovýchodní a východní Evropy.

Jirečkův článek byl psán s jasným záměrem. Chtěl ukázat, že je nezbytné, aby Česká akademie věd a umění, která právě vznikala, svou práci systematizovala a soustředila všechny hmotné prostředky a hlavně „aby se od prvního počátku vystříhala vad stejnojmenných starých ústavů, jejich mechanismu a formalismu, aby v organizaci své podržela stálý zárodek k vlastnímu obnovování svěžími silami a myšlenkami.“²¹

¹⁹ Tamtéž, 101.

²⁰ Jireček, K., *Akademie naučné. Slovo k časové otázce*, Osvěta 19, 1889, 1–14.

²¹ Tamtéž, 14. Viz též Bráf, A. I., *Jak vznikla Česká akademie*, Osvěta, 1901, 103 až 122.

